

двигуном картинного опису. Творчо реконструйований діалог здатний створити історично правдиве тло й відповідний контекст проблеми. За правилами гри учні повинні «проживати» в Україні в конкретний історичний момент й обирати рішення, узгоджене зі складними обставинами. Учителю має пропонувати такі ігрові ситуації, в яких одні учні провокують інших на імпровізаційні дії, на заздалегідь не передбачену полеміку. Ігрова ситуація зумовлює те, що вчитель не може втручатися в дії, які виникають у грі. Тож, щоб контролювати гру, вчитель має брати в ній участь у певній ролі.

Персоніфікація – прийом образної або сюжетної розповіді від першої особи, зазвичай від імені очевидця або учасника історичних подій. Оповідач може бути вигаданим або реальним персонажем і розповідати про вигадані або справжні події, але вони неодмінно повинні бути висвітлені в історично достовірному контексті, у зв'язку з яскравими й помітними подіями доби. Ведучи розповідь від першої особи, школярі зобов'язані висвітлити події очима свого героя, передаючи його почуття і ставлення до подій та явищ, зумовлені соціальним становищем, матеріальними інтересами й моральними цінностями цієї особи. У зв'язку з цим прийом персоніфікації сприяє розвитку емпатичних здібностей учнів, тобто умінь перейматися внутрішнім світом іншої людини, уявляти собі її почуття й поведінку в певних обставинах.

Ефективним, на нашу думку, є прийом *відсторонення*, або *дистанціювання*, коли учням, які працюють у групах запропоновано відмежуватися від однозначного сприйняття навчальної інформації: пропонуємо розглянути проблему, що вивчається, з різних перспектив. Використання прийому передбачає: спочатку ознайомлення учнів з поглядами істориків, потім добір аргументів про істинність (правильність) оцінного судження, згодом учням пропонуємо дібрати аргументи задля спростування наведеного того ж таки судження. Після цього узагальнюємо, якою мірою наведене оцінне судження містить істинні відомості, а якою – хибні.

Цікаво, з огляду на важливий контекст проблеми, використати й прийом *стилізації*, який передбачає, що учні створюватимуть тексти, які імітують контекст або характерні риси певної історико-культурної епохи (наприклад, уривок з козацького літопису, звернення-відозву гетьмана, російського царя, шведського короля тощо). У нашому випадку важливо, щоб тексти свідчили про різні позиції й ціннісні орієнтації тих, хто їх створює.

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ СКЛАДНИК В КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЗНЗ

В. Ю. Кришмарел, канд. філос. наук

Зважаючи на лінійну систему шкільної історичної освіти та особливості викладу вітчизняної історії, необхідно відзначити не завжди достатнє висвітлення питань, пов'язаних із релігійними чинниками. Це проявляється як у поясненні подій, так і в обґрунтуванні світоглядних змін. Яскраво це можна проілюструвати на прикладі України, де національна самоідентифікація часто поєднується з усвідомленням приналежності до певної релігійної течії, яка, проте, різниться в

залежності від регіону, тож і єдності в цьому питанні не може бути. Історична предметна компетентність передбачає опанування такими її складниками: хронологічним, просторовим, логічним, інформаційним, аксіологічним. З огляду на структуру академічного релігієзнавства прослідковуємо, як ці складники можуть бути сформовані у загальноосвітніх навчальних закладах на релігієзнавчому змісті шкільних курсів історії: хронологічний складник є вихідним для усвідомлення перебігу історії релігій; просторовий – для географії релігій; логічний та інформаційний – у соціології та психології релігій; аксіологічний – в опануванні учнями філософії та феноменології релігій. Ми визначаємо релігієзнавчу компетентність у загальноосвітніх навчальних закладах як частину історичної предметної компетентності, що має тотожні основні складники й може формуватись на тих самих методичних основах.

Дослідження дозволяють стверджувати, що у межах предметної історичної компетентності на релігієзнавчому змісті шкільних курсів історії в учнів мають формуватись здатності:

- відрізнити основні релігійні течії та напрямки за їх специфікою (зовнішньою атрибутикою, поведінковими аспектами (система дозволів/табу));
- впізнавати та характеризувати основні здобутки мистецької культури людства, які мають релігійну основу (визначні храмові комплекси, образотворчі та музичні твори, пам'ятки літератури тощо);
- знати та адекватно застосовувати основні норми релігійного етикету (чи треба знімати/вдягати головний убір/взуття при вході у храм певної релігійної течії; чи можна їсти/пити певні продукти в присутності представників певних релігійних течій, щоб не образити чи не знітити їх тощо);
- застосовувати фактичні знання про історичний поступ і особливості розвитку та впливу певних релігійних течій при проведенні досліджень та в процесі застосування критичного мислення (для врахування багатоаспектності дій/чинників/наслідків);
- враховувати світоглядні погляди інших у міжособистісному та подальшому професійному спілкуванні.

Окреслені елементи історичної компетентності учнів, що формуються на релігієзнавчому змісті, сформульовані у загальному вигляді й потребують уточнення з огляду на конкретну тематику навчального матеріалу і специфіку віку учнів, тому наведені для окреслення завдань її формування, їх структурування і подальшого уточнення.

ВІЗУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ПІДРУЧНИКА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ (7 КЛАС) ЯК НОСІЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЦИВІЛІЗАЦІЙНУ ЗНАЧУЩІСТЬ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Ю. Б. Малієнко, канд. пед. наук

Важливим чинником ефективного запровадження компетентнісного підходу у навчально-виховний процес залишається підручник всесвітньої історії. Важливо,